

АНТИМОНОПОЛЬНИЙ КОМІТЕТ УКРАЇНИ

ПРОПОЗИЦІЇ

26 червня 2025 р.

Київ

№ 1-пр

Кабінет Міністрів України

Про надання пропозицій
щодо внесення змін до Порядку,
затвердженого постановою
Кабінету Міністрів України
від 22 листопада 2024 року № 1373

1. ПРЕДМЕТ ПРОПОЗИЦІЙ

- (1) Предметом пропозицій є запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції та забезпечення конкуренції у сфері ритуальних послуг з огляду на прийняття Порядку розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими, на території кладовищ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 22 листопада 2024 року № 1373 (далі – Порядок), яким передбачено розміщення та демонтаж кенотафів ритуальними службами, а на території Національного військового меморіального кладовища – державною установою «Національне військове меморіальне кладовище» (далі – ДУ «НВМК»).

2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН РОЗМІЩЕННЯ ТА ДЕМОНТАЖУ КЕНОТАФІВ

- (2) Правову основу діяльності у сфері ритуальних послуг становлять:
- Закон України «Про поховання та похоронну справу»;
 - Порядок;
 - Порядок утримання кладовищ та інших місць поховань, затверджений наказом Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства від 19 листопада 2003 року № 193, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 8 вересня 2004 року за № 1113/9712 (далі – Порядок утримання кладовищ).
- (3) Так, у статті 2 **Закону України «Про поховання та похоронну справу»** визначено:
- *місце поховання* – *кладовище*, крематорій, колумбарій або інша будівля чи споруда, призначена для організації поховання померлих (абзац третій);
 - *Національне військове меморіальне кладовище* – розміщений на спеціально відведений земельній ділянці об'ємно-просторовий об'єкт загальнодержавного значення, що включає військове кладовище, музейний комплекс, ритуальну будівлю та інші необхідні споруди для організації почесних поховань загиблих (померлих) осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, забезпечували виконання службових обов'язків та присяги на вірність Українському народу (абзац шостий);

- *кенотаф* – символічна меморіальна споруда, споруджена для збереження родинної та суспільної пам'яті про померлого на місці, де відсутнє тіло (останки, прах) померлого (абзац чотирнадцятий);

- *кладовище* – відведена в установленому законом порядку земельна ділянка з облаштованими могилами та/або побудованими крематоріями, колумбаріями чи іншими будівлями та спорудами, призначеними для організації поховання та утримання місць поховань (абзац шістнадцятий);

- *ритуальні послуги* – послуги, пов'язані з організацією поховання та облаштуванням місця поховання (абзац двадцять третій).

- (4) Згідно зі статтею 9 Закону України «Про поховання та похоронну справу» *ритуальні служби* – спеціалізовані комунальні підприємства, що створюються органами місцевого самоврядування в порядку, встановленому законом, з метою здійснення організації поховання померлих і надання ритуальних послуг, передбачених необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг, реалізації предметів ритуальної належності, передбаченим пунктом 2 частини другої статті 8 цього Закону. Ритуальні служби можуть також надавати ритуальні послуги, не передбачені необхідним мінімальним переліком окремих видів ритуальних послуг та реалізації предметів ритуальної належності, виготовляти предмети ритуальної належності. Тарифи щодо оплати таких послуг та предметів ритуальної належності встановлюються в межах, визначених законодавством, виконавчим органом сільської, селищної, міської ради.
- (5) Відповідно до статті 10 Закону України «Про поховання та похоронну справу» надання ритуальних послуг відповідно до необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, передбаченого пунктом 2 частини другої статті 8 цього Закону, здійснюється ритуальними службами або за договором суб'єктами господарювання інших форм власності. Вартість таких послуг встановлюється в порядку і в межах, встановлених законодавством, виконавчим органом сільської, селищної, міської ради. Надання ритуальних послуг, не передбачених зазначеним переліком, а також виготовлення предметів ритуальної належності здійснюється за цінами, встановленими за згодою сторін. Надання ритуальних послуг та виготовлення предметів ритуальної належності здійснюється з дотриманням вимог норм і правил, встановлених законодавством.
- (6) Відповідно до частини дев'ятої статті 23 Закону України «Про поховання та похоронну справу» Порядок розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими, на території кладовищ *встановлюється Кабінетом Міністрів України.*
- (7) Згідно із частиною десятою статті 23¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу» на Національному військовому меморіальному кладовищі можуть розміщуватися кенотафи особам, оголошеним судом померлими, з числа осіб, визначених частиною першою статті 15¹ цього Закону.
- (8) Відповідно до частини сьомої статті 25 Закону України «Про поховання та похоронну справу» на території кладовищ *може безоплатно виділятися* місце для розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими.
- (9) Відповідно до частини дев'ятої статті 23 Закону України «Про поховання та похоронну справу» затверджено ***Порядок.***

- (10) Згідно з пунктом 1 Порядку цей Порядок визначає механізм розміщення на території кладовищ, зокрема на Національному військовому меморіальному кладовищі, кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими.
- (11) **Щодо розміщення кенотафів на території кладовищ** відповідно до пункту 3 Порядку на території кладовищ, крім Національного військового меморіального кладовища, можуть розміщуватися кенотафи особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими (далі – загиблі (померлі) особи).
- (12) Згідно з пунктом 4 Порядку чоловік (дружина), батьки (усиновлювачі), діти, сестра, брат, дід або баба, онук (правнук), інша особа, яка зобов'язалася спорудити кенотаф загиблій (померлій) особі (далі – особа, яка зобов'язалася спорудити кенотаф), звертаються із заявою в паперовій чи електронній формі (за технічної можливості) до ритуальної служби (у разі її відсутності – до сільського, селищного, міського голови) про укладення договору-замовлення про розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі на території кладовища, примірна форма якого встановлюється Мінінфраструктури (абзац перший). Особа, яка зобов'язалася спорудити кенотаф, має право звернутися із заявою, передбаченою абзацом першим пункту 4 цього Порядку, у разі, коли на момент її звернення кенотаф загиблій (померлій) особі на території будь-яких кладовищ не розміщено, а також за умови відсутності укладеного такою особою договору-замовлення про розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі на території іншого кладовища, про що зазначається у заяві (абзац сьомий).
- (13) Відповідно до пункту 7 Порядку виділення місця на території кладовища для розміщення загиблій (померлій) особі кенотафа та розміщення кенотафа здійснюється ритуальною службою (у разі її відсутності – сільським, селищним, міським головою) на підставі укладеного в установленому порядку договору-замовлення про розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі на території кладовища у визначений у ньому строк. Місце для розміщення кенотафів загиблим (померлим) особам на території кладовищ виділяється безоплатно довжиною 2,2 метра і шириною 1,5 метра або колумбарна ніша у колумбарії.
- (14) Згідно з пунктом 10 Порядку заходи, пов'язані з розміщенням кенотафа загиблій (померлій) особі на території кладовищ, відповідно до цього Порядку здійснюються за кошти особи, яка зобов'язалася спорудити кенотаф.
- (15) Відповідно до пункту 13 Порядку у разі скасування рішення суду про оголошення загиблої (померлої) особи померлою відповідно до частини першої статті 48 Цивільного кодексу України або виявлення тіла (останків) загиблої (померлої) особи та здійснення її поховання не на місці розташування кенотафа установлений їй кенотаф підлягає демонтажу (абзац перший). Особа, яка зобов'язалася спорудити кенотаф, звертається із заявою в паперовій чи електронній формі (за технічної можливості) до ритуальної служби (у разі її відсутності – до сільського, селищного, міського голови) за місцем розташування кенотафа з метою укладення договору-замовлення про демонтаж кенотафа загиблій (померлій) особі на території кладовища, примірна форма якого встановлюється Мінінфраструктури (абзац другий).

- (16) Згідно з пунктом 14 Порядку демонтаж кенотафа на території кладовища здійснюється на підставі укладеного в установленому порядку договору-замовлення у визначений у ньому строк.
- (17) Відповідно до пункту 16 Порядку заходи, пов'язані з демонтажем кенотафа на території кладовищ, відповідно до цього Порядку здійснюються за кошти особи, яка зобов'язалася спорудити кенотаф.
- (18) **Щодо розміщення кенотавів на Національному військовому меморіальному кладовищі**: згідно з пунктом 17 Порядку на Національному військовому меморіальному кладовищі можуть розміщуватися кенотафи загиблим (померлим) особам з числа осіб, визначених частиною першою статті 15¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу».
- (19) Відповідно до пункту 18 Порядку особа, яка зобов'язалася спорудити кенотаф, звертається із заявою в паперовій чи електронній формі (за технічної можливості) до державної установи «Національне військове меморіальне кладовище» (далі – державна установа) для укладення в паперовій чи електронній формі (за технічної можливості) договору про розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі з числа осіб, визначених частиною першою статті 15¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу», на Національному військовому меморіальному кладовищі, примірна форма якого затверджується Мінветеранів (далі – договір) (абзац перший).
Особа, яка зобов'язалася спорудити кенотаф, має право звернутися із заявою, передбаченою абзацом першим пункту 4 цього Порядку, у разі, коли на момент її звернення кенотаф загиблій (померлій) особі на території будь-яких кладовищ не розміщено, а також за умови відсутності укладеного такою особою договору-замовлення про розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі на території іншого кладовища, про що зазначається у заяві (абзац сьомий).
- (20) Згідно з пунктом 23 Порядку *виділення місця* на Національному військовому меморіальному кладовищі для розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі з числа осіб, визначених частиною першою статті 15¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу», та його розміщення здійснюється державною установою на підставі укладеного в установленому порядку договору у визначений у ньому строк.
Місце для розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі виділяється довжиною 2,2 метра і шириною 1,5 метра або колумбарна ніша у колумбарії.
Кенотаф розміщується у вигляді намогильної споруди відповідно до зразків та описів намогильних споруд та меморіальних табличок, що встановлюються на території Національного військового меморіального кладовища, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 р. № 935.
- (21) Відповідно до пункту 24 Порядку особі, яка зобов'язалася спорудити кенотаф, згідно з договором безоплатно надаються:
місця на Національному військовому меморіальному кладовищі для розміщення кенотафа загиблій (померлій) особі відповідно до затвердженої проектної документації; *намогильна споруда та послуги з її встановлення*.
- (22) Згідно з пунктом 26 Порядку у разі скасування рішення суду про оголошення загиблої (померлої) особи померлою відповідно до частини першої статті 48 Цивільного кодексу України або виявлення тіла (останків) загиблої (померлої) особи та здійснення її поховання не на місці розташування кенотафа установлений їй кенотаф підлягає демонтажу (абзац перший).

Особа, яка зобов'язалася спорудити кенотаф, звертається із заявою в паперовій чи електронній формі (за технічної можливості) до державної установи для укладення в паперовій чи електронній формі (за технічної можливості) договору про демонтаж кенотафа загиблій (померлій) особі (абзац другий).

- (23) Відповідно до пункту 28 Порядку демонтаж кенотафа на території Національного військового меморіального кладовища здійснюється державною установою на підставі укладеного в установленому порядку договору у визначений у ньому строк.
- (24) Згідно з пунктом 29 Порядку заходи, пов'язані з розміщенням та демонтажем на Національному військовому меморіальному кладовищі кенотафа загиблій (померлій) особі з числа осіб, визначених частиною першою статті 15¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу», відповідно до цього Порядку здійснюються державною установою в межах і за рахунок коштів, передбачених у Державному бюджеті України на відповідний рік.
- (25) Відповідно до пункту 2.9 глави 2 **Порядку утримання кладовищ** на території місць поховань *можуть* безоплатно виділятися місця для розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими (абзац п'ятий).
На підставі рішення суду про оголошення фізичної особи померлою та копій документів, що підтверджують віднесення цієї особи до загиблих (померлих) осіб, зазначених у частині першій статті 15¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу», виконавець волевиявлення загиблого (померлого) або особа, яка зобов'язалася поховати загиблого (померлого) відповідно до законодавства, звертається до ритуальної служби або виконавчого органу сільської, селищної, міської ради, в межах території якої розташоване місце поховання, на якому планується розмістити кенотаф, зі зверненням щодо виділення місця для розміщення кенотафу, у письмовій або електронній формі особисто або на електронну пошту чи засобами інформаційно-комунікаційних систем (за наявної технічної можливості) (абзац шостий)¹.

3. ОБҐРУНТУВАННЯ НЕВІДПОВІДНОСТІ ПОРЯДКУ В ЧАСТИНІ РОЗМІЩЕННЯ ТА ДЕМОНТАЖУ КЕНОТАФІВ ЗАКОНОДАВСТВУ ПРО ЗАХИСТ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

- 3.1. Обставини, які передували зазначенню в Порядку положень щодо розміщення та демонтажу кенотафів саме ритуальними службами, а на Національному військовому меморіальному кладовищі – саме ДУ «НВМК»**
- (26) В Антимонопольному комітеті України (далі – Комітет) здійснюються заходи контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері ритуальних послуг (у межах розгляду заяв, звернень, скарг, за власною ініціативою тощо).

¹Порядок утримання кладовищ доповнено положеннями щодо кенотафів, затвердженими наказом Міністерства розвитку громад та територій України (далі – Мінрозвитку) від 23 жовтня 2024 року № 1170 «Про затвердження Змін до Порядку утримання кладовищ та інших місць поховань», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 8 листопада 2024 року за № 1676/43021, прийнятим відповідно до статті 8, частини шостої статті 30 Закону України «Про поховання та похоронну справу», абзацу третього пункту 2 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України від 18 липня 2024 року № 3885-IX «Про внесення змін до деяких Законів України щодо забезпечення здійснення поховання деяких категорій осіб на Національному військовому меморіальному кладовищі», абзаців двісті п'ятдесят шостого, двісті вісімдесят другого підпункту 20 пункту 4 та пункту 8 Положення про Міністерство розвитку громад та територій України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 460 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 17 грудня 2022 року № 1400) (преамбула).

- (27) До Комітету надійшла заява ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «АСОЦІАЦІЯ НЕЗАЛЕЖНИХ ПІДПРИЄМЦІВ СФЕРИ РИТУАЛЬНИХ ПОСЛУГ «МЕМОРІАЛ» (далі – Асоціація) від 07.04.2025 б/н (вх. Комітету № 8-01/5457 від 10.04.2025) (далі – Заява) щодо встановлення антиконкурентної норми в Порядку (надання переваг ритуальним службам у виготовленні та встановленні кенотафів)².
- (28) Так, Порядком, який набрав чинності 10.12.2024, передбачено, зокрема, розміщення та демонтаж кенотафа на території кладовищ ритуальною службою, а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК».
- (29) Розробником проєкту Порядку є Міністерство у справах ветеранів України (далі – Мінветеранів).
- (30) Відповідно до пункту 1 Положення про Міністерство у справах ветеранів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 року № 1175 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2020 року № 276), Міністерство у справах ветеранів України (Мінветеранів) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.
Мінветеранів є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері підтримки та реалізації інтересів ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, постраждалих учасників Революції Гідності (далі – ветерани), членів сімей таких осіб і членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України (далі – члени сімей ветеранів).
- (31) За наданою Мінветеранів інформацією³, зокрема відповідно до пояснювальної записки, проєкт постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими, на території кладовищ» розроблено з метою реалізації Закону України від 18 липня 2024 року № 3885-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення здійснення поховання деяких категорій осіб на Національному військовому меморіальному кладовищі» (далі – Зміни), яким, зокрема, доповнено Закон України «Про поховання та похоронну справу» нормами щодо кенотафів.
- (32) При цьому щодо підстав(и) / причин(и) передбачення в Порядку положень щодо виділення місця на території кладовища для розміщення кенотафа, розміщення та демонтажу кенотафа *саме* ритуальною службою, а на Національному військовому меморіальному кладовищі – *саме* ДУ «НВМК» Мінветеранів послалося на вимоги Закону та Порядку утримання кладовищ.
- (33) Інших підстав (причин) передбачення в Порядку положень щодо виділення місця на території кладовища для розміщення кенотафа, розміщення та демонтажу кенотафа *саме* ритуальною службою, а на Національному військовому меморіальному кладовищі – *саме*

²Щодо порушеного в Заяві питання виділення місця на кладовищі для розміщення кенотафів ритуальними службами варто зазначити, що таке місце виділяється безоплатно та пов'язано насамперед зі здійсненням ритуальними службами відповідно до законодавства про поховання та похоронну справу функцій утримання місць поховання та переданням їм на баланс кладовищ.

³Комітет надіслав до Мінветеранів вимоги від 21.04.2025 № 130-29.1/07-4309є і від 14.05.2025 № 130-29.1/07-5404є про надання інформації, відповіді на які Мінветеранів надало листами від 02.05.2025 № 9135/1.2/7.1-25 (вх. Комітету № 6-07/6661 від 02.05.2025) і від 22.05.2025 № 10721/1.2/7.1-25 (вх. Комітету № 6-07/7839 від 22.05.2025) відповідно.

ДУ «НВМК» Мінветеранів Комітету не надало.

- (34) Водночас за результатами аналізу нормативно-правового регулювання розміщення та демонтажу кенотафів Комітет не виявив жодних законодавчих обмежень (крім безпосередньо положень Порядку) щодо визначення кола суб'єктів, які здійснюють розміщення та демонтаж кенотафів.
- (35) Це, зокрема, стосується розміщення та демонтажу кенотафів на території Національного військового меморіального кладовища.
Так, відповідно до законодавства про поховання та похоронну справу ДУ «НВМК» є замовником будівництва Національного військового меморіального кладовища (зокрема, стаття 23¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу», розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 245-р «Про визначення замовника *будівництва* Національного військового меморіального кладовища»), яке не охоплює питання розміщення та демонтажу кенотафів.
- (36) Із приводу розгляду *альтернативи* щодо суб'єктів виготовлення, розміщення та демонтажу кенотафа Мінветеранів повідомило Комітет, що *не розглядало* таких альтернатив, пославшись на Зміни, якими вперше введено термін «кенотаф», що обумовлює відсутність такої практики застосування.
- (37) Крім того, Мінветеранів зазначило, що:
- *аналізу стану конкуренції* серед суб'єктів господарювання, які здійснюють(вали) / могли здійснювати виготовлення, розміщення та демонтаж кенотафа, *не проводило*;
- *не володіє інформацією щодо конкуренції* стосовно виготовлення, розміщення та демонтажу кенотафів (зокрема, безпосередньо про конкурентів ритуальних служб, кількість та вартість замовлень, їх зміни, відмови тощо).
- (38) До того ж Мінветеранів повідомило Комітет, що *не володіє інформацією про дані досліджень, опитувань, напрямів державної політики, обґрунтувань уповноважених органів державної влади* із приводу наданням переваг у Порядку щодо виготовлення, розміщення та демонтажу кенотафів, а також про наслідки надання зазначених переваг.
- (39) Зі свого боку **Мінрозвитку**, яке відповідно до Закону України «Про поховання та похоронну справу», Положення про Міністерство розвитку громад та територій України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 460, є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства, який здійснює організацію діяльності в галузі поховання померлих, повідомило Комітет⁴, що підтримує пропозицію Асоціації щодо необхідності виключення антиконкурентної норми з Порядку розміщення кенотафів, пославшись на статтю 42 Конституції України та частину четверту статті 12 Закону України «Про поховання та похоронну справу».
- (40) Так, відповідно до статті 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (частина перша).
Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом (частина

⁴Комітет надіслав до Мінрозвитку вимоги від 05.05.2025 № 130-29.1/07-5007е і від 14.05.2025 № 130-29.1/07-5405е про надання інформації, відповіді на які Мінрозвитку надало, зокрема, листами від 13.05.2025 № 11366/25/10-25 (вх. Комітету № 6-07/7260 від 13.05.2025) і від 21.05.2025 № 11969/25/10-25 (вх. Комітету № 6-07/7806 від 22.05.2025) відповідно.

третя).

Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів (частина четверта).

- (41) Згідно із частиною четвертою статті 12 Закону України «Про поховання та похоронну справу» суб'єкти господарювання можуть самостійно на підставі звернення осіб, які зобов'язалися поховати померлого, виготовляти та реалізовувати предмети ритуальної належності⁵, якщо вони відповідають вимогам нормативно-правових актів та затверджених вартості, де це передбачено законодавством.
- (42) Також Мінрозвитку зазначило, що кенотаф, який по суті є намогильною спорудою⁶, належить до предметів ритуальної належності, а відтак може виготовлятися та реалізовуватися суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у сфері ритуальних послуг, будь-якої форми власності, а не лише ритуальною службою.
- (43) Враховуючи зазначене, а також із метою недопущення монополізації ринку надання ритуальних послуг Мінрозвитку звернулося до Мінветеранів як до розробника проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими, на території кладовищ» листом від 29.04.2025 № 10248/25/10-25 про перегляд Порядку та внесення до нього необхідних змін, зокрема, щодо необхідності виключення з Порядку антиконкурентної норми про виготовлення та реалізацію кенотафу ритуальними службами.
За результатами його розгляду Мінветеранів у листі від 05.05.2025 № 9303/1.2/7.1-25 просило Мінрозвитку як орган, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства, надати конкретні пропозиції для внесення змін до Порядку розміщення кенотафів із метою виключення антиконкурентної норми, а також повідомило, що в разі надання пропозицій від Мінрозвитку щодо внесення змін до Порядку розміщення кенотафів проєкт постанови Кабінету Міністрів України буде надіслано на погодження Мінрозвитку.
- (44) Зі свого боку Мінрозвитку повідомило Комітет, що Мінветеранів не зверталось до Мінрозвитку за роз'ясненнями, статистикою тощо щодо питання виготовлення, розміщення та демонтажу кенотафів.

3.2. Щодо конкуренції на ринку ритуальних послуг (розміщення та демонтаж кенотафів)

- (45) У статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено: ринок товару (товарний ринок) – сфера обороту товару (взаємозамінних товарів), на який протягом певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція (абзац п'ятнадцятий);
товар – будь-який предмет господарського обороту, в тому числі продукція, роботи,

⁵Предмети ритуальної належності – вироби, що є атрибутами поховання та облаштування могили (колумбарної ніші) (абзац двадцять перший статті 2 Закону України «Про поховання та похоронну справу».

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про поховання та похоронну справу» поховання – діяльність, зокрема, суб'єктів господарювання, спрямована з-поміж іншого на:

створення та експлуатацію об'єктів, призначених для поховання, утримання і збереження місць поховань (абзац четвертий);

надання ритуальних послуг, реалізацію предметів ритуальної належності (абзац шостий).

⁶Намогильні споруди – пам'ятні споруди, що встановлюються на могилах та увічнюють пам'ять про померлих (абзац сьомий статті 2 Закону України «Про поховання та похоронну справу»).

послуги, документи, що підтверджують зобов'язання та права (зокрема цінні папери) (абзац сімнадцятий).

- (46) Органи Комітету встановили, що ритуальні послуги (до яких можна віднести розміщення та демонтаж кенотафу) є *соціально значущими*, а попит на них пов'язаний з *надзвичайними обставинами в житті* людей. Ритуальні послуги є необхідними для споживачів, *без них неможливо обійтися*, їх змушені купувати за будь-якою ціною на будь-яких умовах і за невеликий відрізок часу.
- (47) Відносини (роботи / послуги) виготовлення, розміщення та демонтажу кенотафів, які регулюються Порядком і яких стосується предмет цих пропозицій, можуть утворювати ринок відповідних товарів у розумінні законодавства про захист економічної конкуренції.
- (48) За інформацією Мінрозвитку, замінити виготовлення, розміщення та демонтаж кенотафа іншим товаром (ритуальною послугою) неможливо.
Законом України «Про поховання та похоронну справу» і Порядком передбачено *конкретні вимоги* до вигляду, розміщення та демонтажу кенотафів, які *не передбачають заміни іншими товарами* чи послугами процесів виготовлення, розміщення та демонтажу кенотафа.
Поняття «кенотаф» передбачає *унікальну символічну меморіальну споруду*, споруджену для збереження родинної та суспільної пам'яті про померлого на місці, де відсутнє тіло (останки, прах) померлого.
- (49) Зі свого боку Мінветеранів повідомило, що *кенотаф розміщується лише у вигляді намогильної споруди* відповідно до Зразків та описів намогильних споруд та меморіальних табличок, що встановлюються на території Національного військового меморіального кладовища, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 року № 935 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2024 року № 816).
- (50) Враховуючи також те, що поняття «кенотаф» фактично введено до чинного законодавства Змінами, беручи до уваги, що *кенотаф ідентичний за своїми фізичними властивостями та конструктивними особливостями із намогильними спорудами* (як повідомило Мінрозвитку) і встановлюється у вигляді намогильної споруди (як повідомило Мінветеранів), нормативні заборони щодо переміщення намогильних споруд і кенотафів територією України відсутні.
Проте, як встановили органи Комітету, послуги з реалізації предметів ритуальної належності споживачі купують у *тих територіальних межах населених пунктів, з якими померлий був пов'язаний за життя* (проживав чи де поховані родичі померлого).
Купівля цих послуг *за межами такої території є економічно недоцільною*, враховуючи, зокрема, значні матеріальні затрати, пов'язані з транспортуванням.
- (51) У статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено:
економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку (абзац третій);
суб'єкт господарювання – юридична особа незалежно від організаційно-правової форми та форми власності чи фізична особа, що здійснює діяльність з виробництва, реалізації, придбання товарів, іншу господарську діяльність, у тому числі яка здійснює контроль

над іншою юридичною чи фізичною особою; група суб'єктів господарювання, пов'язаних відносинами контролю. Суб'єктами господарювання визнаються також органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю в частині їх діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів чи іншої господарської діяльності. Господарською діяльністю не вважається діяльність фізичної особи з придбання товарів народного споживання для кінцевого споживання (абзац шістнадцятий).

- (52) Відповідно до Порядку суб'єктами, зокрема, розміщення та демонтажу кенотафа на території кладовищ визначено ритуальну службу (у разі її відсутності – сільського, селищного, міського голову), а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК».
- (53) Так, ритуальні служби є суб'єктами господарювання *комунальної* форми власності, які в межах відповідних територіальних громад надають ритуальні послуги.
- (54) ДУ «НВМК» (ідентифікаційний код юридичної особи [інформація з обмеженим доступом]) відповідно до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань – окрема юридична особа з організаційно-правовою формою «державна організація (установа, заклад)», основним видом діяльності якої за КВЕД є [інформація з обмеженим доступом].
- (55) Відповідно до пункту 1 розділу «Загальні положення» Положення про державну установу «Національне військове меморіальне кладовище», затвердженого наказом Мінветеранів від 04.11.2022 № 195 (далі – Положення), ДУ «НВМК» є державною, бюджетною та неприбутковою установою, що належить до сфери управління Міністерства у справах ветеранів України (далі – Мінветеранів).
- (56) Відповідно до пункту 2 розділу «Загальні положення» Положення ДУ «НВМК» утворена наказом Мінветеранів від 14 жовтня 2022 року № 181 «Про утворення державної установи “Національне військове меморіальне кладовище”» на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2022 року № 1115 «Про утворення державної установи “Національне військове меморіальне кладовище”».
- (57) Згідно з пунктом 3 розділу «Загальні положення» Положення ДУ «НВМК» є юридичною особою публічного права, розпорядником бюджетних коштів, має самостійний баланс, рахунки в органах Державної казначейської служби України та в установах банків, печатку, штампи, бланки із своїм найменуванням, необхідні для забезпечення діяльності Установи.
- (58) Відповідно до пункту 1 розділу I «Мета, основні завдання» Положення метою діяльності ДУ «НВМК» є вшанування та увічнення пам'яті загиблих (померлих) осіб, зазначених у частині першій статті 15¹ Закону України «Про поховання та похоронну справу» (далі – загиблі (померлі)).
- (59) У пункті 2 розділу I «Мета, основні завдання» Положення передбачено, що основними завданнями ДУ «НВМК» є, зокрема:
 - 1) здійснення функцій замовника будівництва Національного військового меморіального кладовища, у тому числі згідно з нормами чинного законодавства (абзац перший);

- 2) здійснення організації почесного поховання загиблих (померлих) і надання ритуальних послуг, а також реалізація предметів ритуальної належності згідно з договорами-замовленнями на організацію та проведення поховання;
 - 3) укладення договорів-замовлень на організацію та проведення поховання на військовому кладовищі Національного військового меморіального кладовища;
 - 4) виділення місця на військовому кладовищі Національного військового меморіального кладовища для поховання загиблого (померлого);
 - 6) організація виконання робіт з благоустрою місць поховань та прилеглих територій;
 - 7) виготовлення та встановлення намогильних споруд, пам'ятних плит та меморіальних табличок відповідно до описів зразків, затверджених Кабінетом Міністрів України;
 - 14) надання додаткових платних ритуальних послуг, не передбачених переліком безоплатних послуг, які надаються при здійсненні організації почесного поховання загиблих (померлих).
- (60) Щодо інших учасників ринку варто зазначити, що, зокрема, за викладеною в Заяві інформацією, Асоціація об'єднує у своєму складі суб'єктів господарювання в галузі виготовлення та встановлення намогильних споруд.
- (61) У свою чергу, відповідно до даних Аналітичного звіту про стан галузі поховання та похоронної справи в Україні за 2023 рік ритуальні послуги населенню в Україні протягом 2023 року надавали 513 ритуальних служб та 1688 суб'єктів господарювання різних форм власності, які здійснюють діяльність на договірних засадах із ритуальними службами, з яких: 304 підприємства комунальної форми власності, 467 підприємств приватної форми власності та 917 окремих підприємців⁷.
- (62) Крім того, за інформацією, розміщеною у відкритому доступі, наявна велика кількість компаній і фізичних осіб-підприємців, видами діяльності яких за КВЕД (що, за наявною в органах Комітету інформацією, пов'язані з наданням ритуальних послуг (реалізацією предметів ритуальної належності) на всій території України) є переважно, зокрема, 96.03. Організування поховань і надання суміжних послуг⁸ – 3 325 (з них 543 – юридичні особи, 2 782 – фізичні особи-підприємці).
- 3.3. Щодо негативного впливу на конкуренцію положень Порядку про розміщення та демонтаж кенотафів**
- (63) В умовах конкуренції суб'єкти господарювання змагаються між собою за рахунок власних досягнень за отримання переваг над іншими суб'єктами господарювання в боротьбі за споживачів і не можуть визначати умови обороту товарів на ринку.
- (64) Зі свого боку споживачі мають можливість обирати між кількома продавцями за відповідними якісними та ціновими критеріями.
- (65) Вплив і втручання органів влади в нормальне функціонування ринкового середовища за відсутності достатніх, належних та обґрунтованих підстав спотворюють дію

⁷За посиланням <https://mtu.gov.ua/content/pohovannya-ta-pohoronna-sprava.html?PrintVersion>

⁸Цей клас включає:

- поховання та кремацію трупів людей або тварин;
- підготовку тіла для поховання або кремації, бальзамування та надання інших похоронних послуг;
- поховання або кремацію;
- оренду обладнаного місця в ритуальних залах;
- оренду або продаж місць на цвинтарі;
- догляд за могилами та мавзолеями.

конкурентних механізмів.

- (66) Так, Порядком визначено, що **розміщення та демонтаж** кенотафа на території кладовищ здійснює ритуальна служба (у разі її відсутності – сільський, селищний, міський голова), а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК».
- (67) Такі положення Порядку можуть призвести, зокрема, до таких негативних наслідків для конкуренції, як:
 - недопущення конкуренції⁹ – ринок розміщення та демонтажу кенотафів є потенційно конкурентним, враховуючи новизну поняття «кенотаф» у законодавстві (Зміни), однак Порядок негативно впливає на таку потенційну конкуренцію шляхом недопущення до участі в ній інших суб'єктів господарювання, унаслідок чого вона не може стати реальною;
 - усунення конкуренції¹⁰ – ринок намогильних споруд, беручи до уваги ідентичність їх властивостей та особливостей з кенотафами, є конкурентним, проте вплив Порядку в подальшому може знищити конкуренцію (у частині, що стосується кенотафів).
- (68) Однак протягом 2023 року ритуальні служби, які створили органи місцевого самоврядування та їх виконавчі органи, поховали майже 397 тис. померлих осіб, що становить 80 % загальної кількості померлих в Україні (усього за 2023 рік налічується *майже 498 тис. померлих осіб*). Загальний обсяг наданих ритуальних послуг та предметів ритуальної належності населенню суб'єктами господарювання різних форм власності у 2023 році становив 1,884 млрд грн.
- (69) За статистичними даними, за 2023 рік фактично надано ритуальних послуг і реалізовано предметів ритуальної належності на суму *1 884 120,9 тис. грн*, з них реалізовано *предметів ритуальної належності – на 980 864,9 тис. грн*, а саме *пам'ятників – на 279 636, 9 тис. грн (25 032 шт.)*.
- (70) Звертаючись при цьому до положень Порядку, які передбачають розміщення та демонтаж кенотафа в разі відсутності ритуальних служб сільським, селищним, міським головою, варто зазначити про *неврегульованість питання* виконання цих робіт (надання послуг) *іншими суб'єктами господарювання та порядку їх залучення до виконання* таких робіт (надання послуг).
- (71) Мінветеранів поінформувало Комітет, що у зв'язку із введенням в експлуатацію 1-го пускового комплексу I-ї черги будівництва Національного військового меморіального кладовища у травні цього року до ДУ «НВМК» ще не надходило заяв на укладення договорів щодо встановлення кенотафів.
 ДУ «НВМК» повідомила Комітет¹¹, що наразі *не має у своєму складі відповідного обладнання, матеріалів і співробітників*, які можуть виготовляти, розміщувати та демонтувати кенотафи; у ДУ «НВМК» відсутні відомості про можливу вартість виготовлення кенотафа та що відповідні роботи (послуги) можуть бути замовлені згідно із Законом України «Про публічні закупівлі».
- (72) Водночас ДУ «НВМК» також повідомила Комітет, що *не виключає в майбутньому самостійного здійснення розміщення та демонтажу кенотафів* на території

⁹Ринок є потенційно конкурентним і рішення органу державної влади негативно впливає на потенційну конкуренцію, унаслідок чого вона не може стати реальною.

¹⁰Ринок є конкурентним, але рішення органу державної влади може знищити наявну на ринку конкуренцію.

¹¹Комітет надіслав до ДУ «НВМК» вимогу від 05.05.2025 № 130-29.3/07-5006е про надання інформації, відповідь на яку ДУ «НВМК» надала, зокрема, листом від 12.05.2025 № 267-2025 (вх. Комітету № 7-07/7148 від 12.05.2025).

Національного військового меморіального кладовища.

- (73) Передбачення в Порядку розміщення та демонтажу кенотафів на території кладовищ виключно ритуальними службами, а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК» призведе до монополізації ринків відповідних робіт.
- (74) Статтею 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено, що монополізація – досягнення суб'єктом господарювання монопольного (домінуючого) становища на ринку товару, підтримання або посилення цього становища (абзац восьмий).
- (75) Згідно із частиною першою статті 12 Закону України «Про захист економічної конкуренції» суб'єкт господарювання займає монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо на цьому ринку у нього немає жодного конкурента (абзац другий).
- (76) При цьому зайняття монопольного становища створюватиме умови для існування вірогідності та можливості зловживання таким становищем під час виконання робіт з розміщення та демонтажу кенотафів шляхом, наприклад:
- завищення вартості (встановлення на економічно необґрунтованій основі) розміщення та демонтажу кенотафів, враховуючи, що законодавством передбачено їх встановлення за згодою сторін;
 - нав'язування додаткових послуг, не пов'язаних безпосередньо з розміщенням і демонтажем кенотафів.
- (77) Відповідно до частини першої статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.
- (78) Згідно із частиною другою статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається:
- 1) встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку;
 - 2) застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин;
 - 4) обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям;
 - 5) часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання.
- (79) Відповідно до частини третьої статті 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку забороняється і тягне за собою відповідальність згідно з законом.
- (80) Згідно з пунктом 2 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» зловживання монопольним (домінуючим) становищем є порушенням законодавства про захист економічної конкуренції.

- (81) Органи Комітету виявляють у діях ритуальних служб ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді зловживання монополієм (домінуючим) становищем на ринках ритуальних послуг, більшість яких стосується застосування встановлених виконавчими органами місцевого самоврядування економічно необґрунтованих тарифів на ритуальні послуги¹².
- (82) Крім того, створення ритуальних служб *органами місцевого самоврядування* та діяльність *Мінветеранів* з управління ДУ «НВМК», відповідно, і контроль за діяльністю цих суб'єктів обумовлюють можливість, зокрема, створення ними умов для вчинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції та їх легітимації.
- (83) Відповідно до статті 17 Закону України «Про захист економічної конкуренції» забороняються дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), що полягають у схваленні суб'єктів господарювання, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю до порушень законодавства про захист економічної конкуренції, створенні умов для вчинення таких порушень чи їх легітимації.
- (84) Згідно з пунктом 7 статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції» вчинення дій, заборонених згідно із статтею 17 цього Закону, є порушенням законодавства про захист економічної конкуренції.
- (85) Такі порушення законодавства про захист економічної конкуренції, заборонені статтею 17 Закону України «Про захист економічної конкуренції», як встановлюють органи Комітету, щодо ритуальних послуг полягають, зокрема, у такому:
- встановленні органами місцевого самоврядування необґрунтовано завищених тарифів;
 - невстановленні органами місцевого самоврядування тарифів ритуальній службі, іншим суб'єктам господарювання, що надають ритуальні послуги;
 - виділенні місць поховання та бронювання місць поховання за плату, у тому числі для зареєстрованих і незареєстрованих жителів у певній місцевості, за різну плату;
 - неприйнятті органами місцевого самоврядування або затвердженні неповного необхідного мінімального переліку окремих видів ритуальних послуг, які можуть надаватися споживачам, визначеного спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері житлово-комунальної політики України, що може призвести до ущемлення інтересів споживачів¹³.

¹²Зокрема, рішення адміністративної колегії Південного міжобласного територіального відділення Комітету від 18.06.2024 № 65/48-р/к у справі № 27-10/2024 про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу, що стосується стягнення із суб'єктів господарювання, які виконували роботи, пов'язані з організацією поховання (копання могили) та облаштуванням місця поховання (монтаж / демонтаж надмогильної споруди), коштів за послугу з нагляду за дотриманням основних стандартів, норм і правил на кладовищі, фактично її не надаючи (за посиланням <https://southmtv.amcu.gov.ua/npas/rishennia-vid-18062024-6548-rk>).

¹³Зокрема, рішення адміністративної колегії Східного міжобласного територіального відділення Комітету від 12.10.2023 № 70/91-р/к у справі № 3/03-90-18 про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, яке стосується легітимації Дергачівською міською радою порушення законодавства про захист економічної конкуренції (затвердження вартості послуг з оформлення бухгалтерських документів, послуг з одноразової допомоги на утримання в належному естетичному та санітарному стані кладовища влітку та послуг з одноразової допомоги на утримання в належному естетичному та санітарному стані кладовища взимку, які надавало КОМУНАЛЬНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ДЕРГАЧІВСЬКА МІСЬКА РИТУАЛЬНА СЛУЖБА») (за посиланням <https://eastmtv.amcu.gov.ua/npas/pro-porushennya-zakonodavstva-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi-48>);

рішення адміністративної колегії Південно-західного міжобласного територіального відділення Комітету від 17.01.2025 № 72/05-р/к у справі 72/55-24 про порушення законодавства про захист економічної конкуренції,

- (86) Статтею 51 Закону України «Про захист економічної конкуренції» регламентовано, що порушення законодавства про захист економічної конкуренції тягне за собою відповідальність, встановлену законом.
- (87) До того ж встановлення в Порядку норм щодо розміщення та демонтажу кенотафа на території кладовищ виключно ритуальною службою (у разі її відсутності – сільський, селищний, міський голова), а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК» може призвести до негативних наслідків для конкуренції в частині **виготовлення (реалізації)** кенотафів суб'єктами господарювання.
- (88) Як правило, споживач / замовник намагається замовляти послуги, пов'язані з похованням померлого, комплексно в одного суб'єкта господарювання.
- (89) При цьому органи Комітету під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції у сфері ритуальних послуг виявляють випадки, що стосуються, зокрема:
- відмови суб'єктів господарювання надавати певні ритуальні послуги за умови непогодження на отримання інших відповідних ритуальних послуг¹⁴;
 - наслідків визначення суб'єктів господарювання виключним надавачем певних ритуальних послуг для надання інших ритуальних послуг¹⁵.
- (90) Тобто положення Порядку, якими визначено, що розміщення та демонтаж кенотафа на території кладовищ здійснює ритуальна служба (у разі її відсутності – сільський, селищний, міський голова), а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК», можуть призвести до, зокрема, таких негативних наслідків для конкуренції, як:
- обмеження конкуренції¹⁶ – *інші* суб'єкти господарювання, які здійснюють / могли б здійснювати діяльність з виготовлення (реалізації) кенотафів, у зв'язку з наявністю в Порядку зазначених обмежень щодо *розміщення та демонтажу* кенотафів можуть бути обмежені у праві змагання на рівних умовах через укладення відповідними особами з ритуальними службами (ДУ «НВМК») договорів про виконання також цих робіт (надання послуг);
 - спотворення конкуренції¹⁷ – з огляду на передбачення Порядком, що розміщення та демонтаж кенотафа на території кладовищ здійснює ритуальна служба (у разі її

яке стосується створення Збаразькою міською радою умов для вчинення порушення законодавства про захист економічної конкуренції (невстановлення вартості ритуальних послуг у частині копання могил) (за посиланням <https://southwestmtv.amcu.gov.ua/npas/pro-antykonkurentni-dii-zbarazkoi-miskoi-rady>).

¹⁴Наприклад, рішення адміністративної колегії Східного міжобласного територіального відділення від 12.10.2023 № 70/90-р/к про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу (за посиланням <https://eastmtv.amcu.gov.ua/npas/pro-porushennya-zakonodavstva-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi-ta-nakladennya-shtrafu-169>).

¹⁵Наприклад, рішення адміністративної колегії Східного міжобласного територіального відділення Комітету від 14.08.2024 № 70/150-р/к про порушення законодавства про захист економічної конкуренції (за посиланням <https://eastmtv.amcu.gov.ua/npas/pro-porushennia-zakonodavstva-pro-zakhyst-ekonomichnoi-konkurentsii-ta-nakladennia-shtrafu-118>).

¹⁶За умов обмеження конкуренції ринок продовжує бути конкурентним, однак конкуренція між учасниками ринку обмежена внаслідок обмеження індивідуальної свободи суб'єктів господарювання визначати власну ринкову поведінку, що впливає на зниження ефективності функціонування системи вільного ринку.

Обмеження конкуренції супроводжується структурними змінами на ринку (реальними або потенційними). Структурні зміни можуть проявитися тільки зі сплином певного часу, унаслідок чого ефективні учасники ринку можуть його покинути та, навпаки, учасники, що неефективно використовують ресурси, можуть, незважаючи на це, залишатися на ньому завдяки впливу зовнішніх факторів, а саме дій (рішень) органів державної влади.

¹⁷Ринок продовжує бути потенційно конкурентним, однак завдяки рішенням органів державної влади інтенсивність конкуренції знижується, унаслідок чого окремі суб'єкти господарювання отримують більш або

відсутності – сільський, селищний, міський голова), а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК», такі суб'єкти можуть отримати *більш сприятливі* умови в конкуренції щодо виготовлення (реалізації) кенотафів, проте для інших суб'єктів господарювання такі умови залишаються незмінними.

- (91) При цьому варто наголосити, що органи Комітету не виявили під час проведення аналізу окресленої проблематики особливостей у статусі ритуальних служб (і ДУ «НВМК»), які б унеможливлювали виготовлення (реалізацію), розміщення та демонтаж кенотафів іншими суб'єктами господарювання.

4. ВИСНОВКИ

- (92) Відповідно до статті 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (частина перша).
Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом (частина третя).
Держава захищає права споживачів, здійснює контроль за якістю і безпечністю продукції та усіх видів послуг і робіт, сприяє діяльності громадських організацій споживачів (частина четверта).
- (93) Згідно із частиною четвертою статті 12 Закону України «Про поховання та похоронну справу» суб'єкти господарювання можуть самостійно на підставі звернення осіб, які зобов'язалися поховати померлого, виготовляти та реалізовувати предмети ритуальної належності, якщо вони відповідають вимогам нормативно-правових актів та затвердженій вартості, де це передбачено законодавством.
- (94) Відповідно до абзацу четвертого статті 4 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Антимонопольний комітет України будує свою діяльність на принципах захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів.
- (95) Згідно із частиною першою статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» органи влади, органи місцевого самоврядування беруть участь у розробленні та реалізації конкурентної політики, взаємодіють з Антимонопольним комітетом України в питаннях розвитку конкуренції, розроблення регіональних програм економічного розвитку та інформують Антимонопольний комітет України про виконання заходів, пов'язаних із реалізацією конкурентної політики.
- (96) Відповідно до частини четвертої статті 20 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані погоджувати з Антимонопольним комітетом України, його територіальними відділеннями проекти нормативно-правових актів та інших рішень, які можуть вплинути на конкуренцію, зокрема щодо створення суб'єктів господарювання, встановлення і зміни правил їх поведінки на ринку, або такі, що можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції на відповідних ринках, а також одержувати

дозвіл Антимонопольного комітету України на концентрацію у випадках, передбачених законом¹⁸.

- (97) Відповідно до абзацу третього статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» економічна конкуренція (конкуренція) – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.
- (98) Статтею 4 Закону України «Про захист економічної конкуренції» передбачено, що суб'єкти господарювання, органи влади, органи місцевого самоврядування, а також органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію (частина друга).
Державний контроль за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюються органами Антимонопольного комітету України (абзац перший частини четвертої).
Органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю зобов'язані сприяти Антимонопольному комітету України у здійсненні його повноважень у сфері підтримки й захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму та контролю за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції (частина п'ята).
- (99) Під час здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції органи Комітету виявили, що Порядком встановлено норми щодо розміщення та демонтажу кенотафів виключно ритуальними службами, а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК».
- (100) Зі свого боку споживачі не можуть відмовитися від виконання робіт (надання послуг) виготовлення (реалізації), розміщення та демонтажу кенотафів, оскільки останні являють собою унікальні символічні меморіальні споруди, споруджені для збереження родинної та суспільної пам'яті про померлого на місці, де відсутнє тіло (останки, прах) померлого.
- (101) У свою чергу, в умовах введення в Україні воєнного стану питання виготовлення (реалізації), розміщення та демонтажу кенотафів є особливо актуальним.
- (102) Однак визначення в Порядку обмежень щодо розміщення та демонтажу кенотафів саме ритуальними службами (і ДУ «НВМК») не відповідає законодавству про захист економічної конкуренції, оскільки може призвести до негативних наслідків для конкуренції серед інших суб'єктів господарювання, а також до порушення законодавства про захист економічної конкуренції.
- (103) Також органи державної влади, уповноважені на формування державної політики у сфері підтримки та реалізації інтересів ветеранів і членів сімей ветеранів (Мінветеранів), а також у сфері житлово-комунального господарства (Мінрозвитку), не проводили аналізу альтернатив розміщення та демонтажу кенотафів на території кладовищ, у тому числі на

¹⁸Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими, на території кладовищ» до Комітету на погодження не надсилався.

Національному військовому меморіальному кладовищі, тобто виключними виконавцями робіт із розміщення та демонтажу кенотафів визначено саме ритуальні служби та ДУ «НВМК».

- (104) Як наслідок, інші суб'єкти господарювання, які провадять відповідну господарську діяльність, позбавлені можливості змагатися з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими, унаслідок чого споживачі (покупці) мали б можливість обирати роботи (послуги) тих суб'єктів господарювання, які найбільш повно відповідають їх власним уподобанням.
- (105) Положення Порядку щодо розміщення та демонтажу кенотафів на території кладовищ виключно ритуальними службами, а на території Національного військового меморіального кладовища – ДУ «НВМК» призведуть до монополізації ринків розміщення та демонтажу кенотафів і матимуть негативні наслідки для конкуренції у вигляді, зокрема, її недопущення / усунення, а також можуть призвести до обмеження / спотворення конкуренції на ринку виготовлення (реалізації) кенотафів.
- (106) Згідно із частиною першою статті 1 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» Кабінет Міністрів України (Уряд України) є вищим органом у системі органів виконавчої влади.
- (107) Відповідно до частини першої статті 49 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» Кабінет Міністрів України на основі та на виконання Конституції і законів України, актів Президента України, постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, видає обов'язкові для виконання акти – постанови і розпорядження.
- (108) Згідно з пунктом 14 частини третьої статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» у сфері формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має повноваження вносити пропозиції Президенту України, Кабінету Міністрів України, Національному банку України, приписи органам влади, органам місцевого самоврядування щодо зміни прийнятих ними нормативно-правових актів, які не відповідають законодавству про захист економічної конкуренції або внаслідок неоднозначного розуміння яких створюються перешкоди для розвитку конкуренції.

Отже, з метою сприяння розвитку конкуренції та запобігання порушенню законодавства про захист економічної конкуренції у сфері ритуальних послуг (виготовлення (реалізації), розміщення та демонтажу кенотафів), керуючись пунктом 14 частини третьої статті 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України», Антимонопольний комітет України **вносить Кабінету Міністрів України**

ПРОПОЗИЦІЇ:

Внести зміни до Порядку розміщення кенотафів особам, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, з числа осіб, які судом оголошені померлими, на території кладовищ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України

від 22 листопада 2024 року № 1373, у частині забезпечення рівних конкурентних умов щодо виготовлення (реалізації), розміщення та демонтажу кенотафів.

Про результати розгляду цих пропозицій просимо повідомити Антимонопольний комітет України.

Голова Комітету

Павло КИРИЛЕНКО